

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1953

июнь

27

СУББОТА

№ 123 (2808)

ӨРТӨЗ 20 КОП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

ВЦСПС-тин Президиумунда.
ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериниң (1953 чылдагы) Күрүне чээшкиниге профэвилелдер организацияларының киржилгезиниң дугайында (1 арын).
Тываның ажилчы чоннары чаа чээшкинге улуг көдүрлүүшкүнүг бижидип турар (1 арын).

Берлинге даштыкы саттыныкчыларның авантюразының буурааны (2 арын).
Тожу районунун партия активиниң хуралы (2 арын).
И. В. Сталинның дыл дугайында өөрединге холбаштырган хурал (2 арын).
А. Зверев.—Күрүнең чаа чээшкини (3 арын).

П. Ушаков.—Эки шынарлыг сиктү хөйү-биле белеткээр (3 арын).
Барын-Берлин проокатор Кальковскийн байсаганының дугайында Герман Демократтыг Республиканың истрега органының дыналды (4 арын).
Кореяга тайыңчыдылга дугайында чуугалажышкынарга холбаштыр (4 арын).

ВЦСПС-тин Президиумунда

ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериниң (1953 чылдагы) Күрүне чээшкиниге профэвилелдер организацияларының киржилгезиниң дугайында

ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериниң (1953 чылдагы) Күрүне чээшкини үндүрер дугайында Совет чазактын доктаалын Профсоюзлардын Федерациясының Президиумунда Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели ишти биле деткип, чүдүлдү деп санап тур.

Чаа чээшкин болза, бистин чуртта тайбын тургузушкунуң херээнге, бистин улуг Төрөөн чуртувустун күчүн быжыглаарыңа улуг салгышкын болур. Бо чээшкин ажилчы чоннарының материалдыг чаагай байдалының болгаш культуралыг деңгээлиниң улам өздөлгөсүнө дуураар. Совет улус Коммунистг партияның удуртулгазы-биле улус ажил-агыйын бүгү адырларыңа улам көдүрлүүшкүнү дээш демиселге илдеп кырып, коммунизм тургузушкунуң канчаар-даа аажок улуг сорулгаларың боттандырыңа болуң күш-ажылчы салгышкыны көдүлдүп турар.

Коммунистг партияның XIX съездинин шитпирлериниң биле сорук кирген совет кижилер бешки беш чыл планын күүседип болгаш аажок күүседип дээш, бистин социалистг Төрөөн чуртувустун улам чечектелишкени дээш социалистг чарышты чаа күш-биле калбарган.

Ажилчыларның, колхозчуларның, интеллигенцияның материалдыг чаагай амьдыралын чаргылыш чокка экижидер, бүгү нийтиледин үргүчү өзүп турар материалдыг болгаш культуралыг херегелдерин максималдыг хандыраар Коммунистг

партияның болгаш Совет чазактын кажан-даа онза сагыш салыр чүдүлү болуп келген болгаш болуп турар деп чүвени Совет Эвилелиниң ажилчы чоннары билер.

Совет чазак улустун чаагай амьдыралының эрге-ажыктары дээш массалык херегел бараннарының өртөктерин удаа-дараа чингедир политиканы чорудуп, эртемни, культураны, улус чырыдышкынын болгаш кадык камгалалын хөгжүдеринге, чуртталга бажынының тудушкунуңа, хоорайларын, ажилчы поселоктарын, суурларын болгаш көдөлдерин чаагайжылдылгазынга чыл бүрүдө-ле улам-на хөй хөрөнгин чаргыдап турар.

Күрүне чээшкинеринден кирген хөрөнгилер бистин чурттуң экономиказын болгаш культураны улам хөгжүдеринге, совет нийтиледин чаагай чорун бектидеринге кирпип турар деп чүвени Совет Эвилелиниң ажилчылары, тараачынары, интеллигенциязы эки билер.

ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериниң (1953 чылдагы) күрүне чээшкиниге бижидилгени ажилчыларның, албан-хаакчытарның болгаш интеллигенцияның ортузунга, бүгү ажилчы чоннарының ортузунга чорударыңа илдеп кырып, боттандырыңа дуза болуң дээш Төрөөн чурттумун, совет чоңумун улам чечектелишкениге бодумун улуг хуумну киридим — дээш 500 рубль

ди салгаш, бүгү колхозчуларны кыйгырган.

Ол патриотчу саналга бызаныч Санчай-оол бүрүн катыжып, 350 рубльдин, ыңчаарга Ойдуң 900 рубльдин облигацияларын сатып алганар. Июнь 24-те колхозчулар совет күрүнезинге 25.600 рубльди чегдиргенер.

Ажилчы чоңун шак ыңдыг патриотчу бектик көдүрлүүшкүнүг чорун турар. Ылангыя «Дөн-Терек» колхозтун ишчилери чазактын ол доктаалын танышканың баштайгы хүнүнде безин 5 муң рубльдини тууда сатып алган, а «Победа» колхозтун колхозчулары 17.100 рубльдин облигациязын бижиткеш, оон 6.600 рубльдин облигациязын тууда сатып алган. Чээшкин таралдыгазы районда улам калбарган.

Митингге сөс ап чүве чуугалаанардан ховунун бирги бригадазын бригадир коммунист Шыдырааның болуңун сеткип сагыжын илереткен болза:

— Мээң ак-сеткилдиг ажилчим-биле тыпкан рублим бистин чуртка коммунизм тудушкунун дүргөдөтсүн, бешки чыл планында көрдүнгөн улуг сорулгаларың боттандырыңа дуза болуң дээш Төрөөн чурттумун, совет чоңумун улам чечектелишкениге бодумун улуг хуумну киридим — дээш 500 рубль

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа күрүне чээшкини үндүрер дугайында доктаалын Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтун ишчилери патриотчу көдүрлүүшкүнү биле уткаан.

Митингге сөс ап чүве чуугалаанардан ховунун бирги бригадазын бригадир коммунист Шыдырааның болуңун сеткип сагыжын илереткен болза:

— Мээң ак-сеткилдиг ажилчим-биле тыпкан рублим бистин чуртка коммунизм тудушкунун дүргөдөтсүн, бешки чыл планында көрдүнгөн улуг сорулгаларың боттандырыңа дуза болуң дээш Төрөөн чурттумун, совет чоңумун улам чечектелишкениге бодумун улуг хуумну киридим — дээш 500 рубль

СЕСЕРЛИГ. (Телефон-биле). Кызыл районда «Малчы» көдээ ажил-агый артелиниң колхозчулары ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериниң (1953 чылдагы) күрүне чээшкининиң дугайында чазактын доктаалын бектик көдүрлүүшкүнүг уткаанар.

Артелин атыг көдээ ажил-агый артелиниң колхозчулары ол доктаалды июнь 24-те радио дамчыштыр дыңнааш, анаа киришкен 120 кижиде улуг көдүрлүүшкүнүг бижиткен. Коммунист Селик-оол (64 харлыг колхозчу) сөс алгаш, совет күрүне чээшкининиң чаагайжылдыгына сорулгазын демделгелин, анаа бүгү ишчилерин патриотчу киржирин кыйгыргаш, боду 400 рубльдин облигациязын сатып алган.

Ол хүн Сталин атыг колхозтун төвүңге болган митингге чылгы фермазының эргелекчизи Шойлак сөс алгаш, ажилчы чоңун байлакшылдыг чуртталгазы, культураны дээш Коммунистг партияның, Совет чазактын чорутканы бүгү-ле хемчеглерин тодаргай чижектерге чуугалааш, 500 рубльдин облигациязын сатып алгаш, бүгү колхозчуларны кыйгырган.

Колхозчу амьдыралдың кол хоойлузун хажык чок күүседир

Ленин—Сталинның партиязынын тургусканы колхозчу тургузгун амьдыралчы күжү кызыгаар чок улуг. Ол болза, чер болганга бүгү көдээ ажил-агый культулараның дүжүттүүн бедидер, малдың баш санын көвүдери-биле кады оон продуктулуун дыка өстүрер, чер ажилының болгаш мал ажилының культуразын бедидер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн өстүрер болгаш совет тараачынарының чаагай байдалын экижидер талазы-биле кезээде улуг чедишкенин билер болуп турар.

Күрүнең эрге-ажыктарын колхозтун болгаш колхозчуларның эрге-ажыктары-биле шың дүүшүрүп турар, көдээ ажил-агый артелиниң шылгарангай, сталинчы Уставын өзүгаар чурттап, ажилдап тургаш, колхозчу көдээниң кижилериниң чедип алган чайынаначк чедишкенин Совет Коммунистг партияның XIX съездинин төөгүлүг шитпирлеринде тодаргай кестүп турар. Уставты өзүгаар чурттаары дээрге, колхоз тургузуунун чедишкенин хандыраары ол болур.

Моон учурунда партия биле чазак колхозчу амьдыралдың кол хоойлузун хажык чокка сагыры дээш шыңгы болгаш могаг-шылаг чок демиселди чорудуп келген болгаш чорудуп турар. 1946 чылда «Көдээ ажил-агый артелиниң Уставын колхозтарда үрөп турар чоруктарын узуугаар хемчеглериниң дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш партия Төп Комитетиниң доктаалы үнгөндөп бээр үениң дургузунда бүгү чуртка, оон иштинде бистин область колхозтарның организасын, ажил-агыйын быжыдар талазы-биле улуг ажил чорутуңган. Колхозтарның төтөгелтигин хөй саныг малын, эт-хөрөнгени, акша-мөңгүнүң дедир эгиткен.

Күш-ажылдың организациязын экижидер, төлөвирин чуртумдуңар талазы-биле элээн ажилдар чорутуңган. Бичин үрмек колхозтарны угааттыр катыштырганы болза, МТС-териниң техниказын болгаш колхозтарның боттарының ишти курлавырларын долузу-биле эки ажилчыларын аргазын хандыраар турар. Нийтиниң ажил-агыйын чаазы-биле, эртем өзүзу-биле чорудуп шыдаар өзөш эвес специалистерни көдээге чоруткан.

Ындыг болза-даа, чамдык чедишкенинге оожургааш, артель Уставын үрээр чоруктар ам шуут узукатынган деп санаар болза, ол улуг ышкындыг болур ийик. Херек кырында фактыларын көргүзүп турары болза, чамдык черлерде партия организацияларының демиселиниң база контролюнун кошкаандан колхозчу амьдыралдың кол хоойлузун үрөп, нийтиниң ажил-агыйына когаралды чедирип, анык колхозтарның организасын, ажил-агый талазы-биле быжыгарыңа улуг моондак болуп турар чүдүлдөр бар.

Эң ылангыя Барын-Хемчик, Чаа-Хөл районнарының колхозтарында артель Уставын хажыдар чоруктар үргүлчүлөп турар. Барын-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозтун сөөлгү 3—4 чылдарын иштинде улустан алыр мал өрөз 67 баш чедип турар. «Ленин оруу» колхозтун даргазы турган Дюм-оол бодунун туразы-биле 19 баш малды колхозчуларга үлөп берген. Оон анык күшүннериниң ыяавыла күүседир минимумун артель кижигинериниң элээн хөй хузу күсетпейн, чамдык кижилер шуут ажилдавайн турда, база районун албан организацияларындан, амы-хуу кижилерден колхозтарның алыр өрөз чыл бүрү өзүп, 250 муң рубль алып турда, партия райкомунун секретары эш Савкин, райкүүссом даргазы эш Красный калдыг-даа политиктиг түнөлдү үндүрбейн турар.

Чаа-Хөл районунун Молотов аттыг колхозунун 12 баш малын самчыг-на муң ажыг ажилчылар школарын алың болгаш мөңгүн медалдар-биле доозуп үнүп турарлар.

Чаа өөредилгө чылында ажилчы аныктарының элээн каш школарынга Казахстанга, Башкирияга, Татарияга, Ставрополь крайга болгаш чуртун өске-даа республикаларына, крайларына база областарына ажиттынар.

СЭТА.

дап ажыглаан буруулук кижилер, оон иштинде бир өшкүнү ажыглан районунун статистика кидизинде данилин кандыг-даа харысалгага киреосин турар. Район организацияларындан оолгаш туз-туз кижилерден колхозтун алыр өрөз 3000 рубль чедип турар.

Бо фактылар болза, районнарың партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органның талазындан бо бүгүнү колхозка удур, күрүнеге удур херектер кылдыр хандыр көрөсин, оларның-биле үргүчүлүгү демиселин чорутпайн турарын херечилеп турар.

Партияның XIX съездинде бодунуң илеткелинге эш Г. М. Маленковтун чуугалааны болза: «Ол бүгү колхозка удур, күрүнеге удур чоруктар колхозчу тараачынарга улуг когаралды чедирип, колхозтарның организасын, ажил-агый талазы-биле улам ыңай быжыглаашкынын моондактап, партияның болгаш Совет күрүнең ат-алдарын баксырадып турар. Көдээ ажил-агый артелиниң Уставын үрээр чоруктарын шитпирлиг чок кылып, колхозчу хөрөнгени дажыглаарыңа буруулук болган кижилерни колхоз тургузуунуң дайзынары кылдыр көрүп, социалистг күрүнең хоойлуларын өзүгаар шыңгызы-биле ялалаары эргежок чуугула».

Коммунистг партияның XIX съездиниң айткышкынын күүседиптишаан, артель Уставын хажык чокка сагыры дээш бар турар үрээшкенин-биле кам-хайыра чок демиселги партия, совет, көдээ ажил-агый органның-даа, анаа колхозчуларның-даа харысалгалыг хүлээлгези. Совет кижиги бүрүзү артельчи амьдыралдың кол хоойлузун камгалаарыңа быжымы-биле туржур ужурулук. Колхозчу байлакче калдап турар кижилер көдээниң ажил-ишчилериниң караанга боттарының ажилдап турар организацияларының, албан черлериниң адын бу-жартадып турары ол. Артельге хамааржып турар рубль бүрүзүңге, килограмм продукция бүрүзүңге өске кол дээш болбас деп чүвени ыяк болгаш кезээде билпип алыр херек.

Партия райкомнарының, колхозтарның партия эге организацияларының хүлээлгези болза, көдээ ажил-агый артелиниң Уставының бүгү үрээшкенин дүрген болгаш бүрүнү-биле узуктаарын чедип алыр, оларны моон сонгаар катаптавас дээш бүгү-ле хемчеглерин алыры болур. Даандырган херек дээш бектик харысалгалыг болурунга, нийтиниң өңчүзүн коммунистг өзү-биле көөрүңгө колхозчуларны хүн бүрү кижизидер херек. Коммунистг болгаш комсомолчулар болза, колхозчу амьдыралдың кол хоойлузун сагыры дээш оон үрөкчилеринге удур эптеш чок демиселчилер болурунун үлөгерин көргүзөр хүлээлгелиг.

Колхозтун ишти демократиязын бүгү хемчег-биле хөгжүдер, ниити хуралдарың ролон бедидери, ревизия комиссияларының ажил-чорудулгазын экижидер, малдың, эт-хөрөнгени, акша-мөңгүнүң, күшүннериниң шың, ылап үчөдүн тургузары колхоз бүрүзүңгө эң чуугула сорулга болур.

Суд болгаш прокуратура органның мурунда улуг сорулгалар турар турар. Артель Уставының үрээшкенин дугайында херектерин иштеп хынаарда болгаш көөрдө ажил чылзыр чорукту, бюрократизми болдуруң.

Көдээ ажил-агый артелиниң сталинчы Уставы — колхозчу амьдыралдың дээди хоойлузу. Ол хоойлузу хажык чокка сагып күүседир—ниитиниң өңчүзүн карап огу деп камгалаарын болгаш соксаал чок хөгжүдерин, колхозчуларның материалдыг чаагай амьдыралын улам экижидерин хандыраар.

СЭТА.

Тываның ажилчы чоннары чаа чээшкинге улуг көдүрлүүшкүнүг бижидип турар

Патриотчу улуг көдүрлүүшкүн

ТУРАН. (Телефон-биле). ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын танышкан митингизинге Туран МТС-тин механикаторлары патриотчу чоруну база катап илереткен. Чазактын ол доктаалын МТС-тин директорунун политик талазы-биле оралакчызы эш Кулакээ таныштыргаш, боду ийи неделянын ажык төлөвирин бижиттишаан, 200 рубльдин облигациязын база сатып алган.

Ажилчы чоңун чаагай амьдыралы улам чечектелиң дээш коллективтин ишчилери ийи неделянын ажил төлөвирин бижиттишаан, ниити-биле ай шалыңының 10 хузу хире облигацияларны тууда сатып алганар.

Колхозчуларның сөзү

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районунун ажилчы чоннары ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериниң чаа күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын улуг өөрүшкү-биле уткуп турар.

Калинин атыг көдээ ажил-агый артелиниң колхозчулары ол доктаалды июнь 24-те радио дамчыштыр дыңнааш, анаа киришкен 120 кижиде улуг көдүрлүүшкүнүг бижиткен. Коммунист Селик-оол (64 харлыг колхозчу) сөс алгаш, совет күрүне чээшкининиң чаагайжылдыгына сорулгазын демделгелин, анаа бүгү ишчилерин патриотчу киржирин кыйгыргаш, боду 400 рубльдин облигациязын сатып алган.

Ол хүн Сталин атыг колхозтун төвүңге болган митингге чылгы фермазының эргелекчизи Шойлак сөс алгаш, ажилчы чоңун байлакшылдыг чуртталгазы, культураны дээш Коммунистг партияның, Совет чазактын чорутканы бүгү-ле хемчеглерин тодаргай чижектерге чуугалааш, 500 рубльдин облигациязын сатып алгаш, бүгү колхозчуларны кыйгырган.

СЭТА.

Төрөөн чурттуң чаагай чорунга салгышкын

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа күрүне чээшкини үндүрер дугайында доктаалын Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтун ишчилери патриотчу көдүрлүүшкүнү биле уткаан.

Митингге сөс ап чүве чуугалаанардан ховунун бирги бригадазын бригадир коммунист Шыдырааның болуңун сеткип сагыжын илереткен болза:

— Мээң ак-сеткилдиг ажилчим-биле тыпкан рублим бистин чуртка коммунизм тудушкунун дүргөдөтсүн, бешки чыл планында көрдүнгөн улуг сорулгаларың боттандырыңа дуза болуң дээш Төрөөн чурттумун, совет чоңумун улам чечектелишкениге бодумун улуг хуумну киридим — дээш 500 рубль

Совет кижилериниң амьдыралы хүн бүрү чечектелип турар

СЕСЕРЛИГ. (Телефон-биле). Кызыл районда «Малчы» көдээ ажил-агый артелиниң колхозчулары ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериниң (1953 чылдагы) күрүне чээшкининиң дугайында чазактын доктаалын бектик көдүрлүүшкүнүг уткаанар.

Артелин атыг көдээ ажил-агый артелиниң колхозчулары ол доктаалды июнь 24-те радио дамчыштыр дыңнааш, анаа киришкен 120 кижиде улуг көдүрлүүшкүнүг бижиткен. Коммунист Селик-оол (64 харлыг колхозчу) сөс алгаш, совет күрүне чээшкининиң чаагайжылдыгына сорулгазын демделгелин, анаа бүгү ишчилерин патриотчу киржирин кыйгыргаш, боду 400 рубльдин облигациязын сатып алган.

СЭТА.

Н. Г. Чернышевскийниң төрүтүнгөн хүнүндө бээр 125 чыл болганынга

АСТРАХАНЬ. Н. Г. Чернышевскийниң төрүтүнгөн хүнүндө бээр 125 чыл болганын демделгезинге хоорайның хөй-ниитизи белеткенип турар.

Улуг орус революшчу-демократтың ады Астрахань-биле сырты харылаалыг, 1883 чылдың төнчүзүндө Сибирь шөлүлгезинден Чернышевскийниң олче хоругдал-биле апарган. Маанаа полицейжилериниң хайгааралың адаанга калыг-берге байдалдарга ол 6 чыл чурттаан. Н. Г. Чернышевскийниң Астраханьке келгенине тураскал кылдыр оон чуртал турганы кудумчузун оон ады-биле адаан болгаш ол бажыңга мемориалдыг самбыраны тургускан.

Н. Г. Чернышевскийниң төрүтүнгөн хүнүңге белеткел-биле холбаштыр партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының төлээлекчилериниң хуралы июнь 19-та СЭКП хооромуңга болган.

Областың Крупская аттыг библиотеканың коллективин Н. Г. Чернышевскийниң чогаалдырын делгелгезин белеткел турар. Ол ышкаш районнар библиотекаларында, дээди өөредилге черлеринде болгаш школарда делгелгелер организастатып турар.

СЭТА.

Чаа тудулгар

ГРЕМЯЧИНСК. (Молотов область). Шахтерларның анык хоорайларының кудумчулары чуртталга бажынына-биле болгаш культурамьдыралдың тудулгары-биле неметинип турар.

№ 63 болгаш № 65 шахталарың дажылары сес квартиралыг ийи бажынары алганар. Культура Ордунун чанында он ийи квартиралыг дөрт бажынары тудуп турар. Ында хоорайның эмнеге чериниң тудуун база тудуп турар.

Ажилчин аныктарының ортумак школазының тудуу, механикастаныңан хлеб заводу хоорайда тутуңуп турар. № 63 шахтаның суурунда үлетпүр баранының магазини, № 76 шахтаның девискээринде клуб тутуңуп турар.

СЭТА.

Колхоз магазиннери

БОБРУЙСК. Областың колхозтары хоорай рыногунда ажиттыңгап боттарының магазиннеринче хүнүңне көдээ ажил-агыйын дыка хөй продуктуларын чедирип турар.

Кировский районун «Рассвет» колхозунун эт болгаш сүт садар магазини июнь 19-та эки ажилдаан. Анаа муң хире сатып алыкчылар келгенер. Колхоз чыл эгезинден бээр бодунун магазинин дамчыштыр хоорайның чоңунга бүдүн чартык миллион рубльдин көдээ ажил-агый продуктуларын саткан. Бобруйский районун Сталин атыг болгаш Дзержинский атыг колхозтарының магазиннери ол ышкаш хөй кижилерлиг болган.

СЭТА.

Медицинаның чаа албан черлери

АРХАНГЕЛЬСК. «Котласлес» трестиниң Черемуха деп ыяш пунктузунун суурунда чаа эмнеге черин туткан. Ол эки кылдыр деритинген.

Вознесенье болгаш Пертоминск суурларда районнар эмнегелерин тудуп турар. Молотовскиде хоорайның дөрт кыт даш эмнегезиниң тудуу дооступ турар.

СЭТА.

Берлинге даштыкы саттыныкчыларнын авантюразынын буурааны

Сөөлгү хүннөрдө бүгү чурттарда калбак хөй-ниити Берлинге даштыкы саттыныкчыларнын авантюразынын дугайында болгаш Мурнуу Кореяда Ли Сын Маннын бөлүүнүн провозаксты үүлгедикшиктеринин дугайында меделгелдерин дыйнаан. Чер бөмбүрээниң ангы-ангы дилеринде болуп турар ол болушкуннар тудуш харылзаалыг дээрзинге чигзиниң турбас. Тайбыннын дайзыннарнын кем-буруулуг чимзенишкениринин дугайында, тайбындан коргар, тайбынны күзөвөй турар, улустар аразынды дүшкүрлүг чорун кошкадырны болдурбас дээш шыдаар-ла чүүлдери кылп турар реаксылыг бөлүктөрдүн чимзенишкениринин дугайында чугаа болуп турар.

АКШ-тын, Англиянын, Барынын Германиянын болгаш оон-даа өскө чамдык чурттарнын реаксылыг парлалгалары болза, бо хүннөрдө июнун 17-де Берлинге болушкунунуң буюлук утказын хажыдар сорулга-биле калбак пропагандалыг кампанияны чорутканнар. Парлалганын ол органныр калбак массаларын ол болушкуннарнын шыны-биле билдир амырны шактыктап, Берлинге болган кем-буруулуг үүлгедикшиктеринин сорук кирикчилери болгаш организаакчылары болуп турар күштерин өжөргө чорудуп турар провозаксты үүлгедикшиктеринин хөй ниитиден чажыраын оралдажып турарлар.

Боттарынын эрге-ажынын камгалаан, улуска удур эрге-ажыктарын чорудар дээш тайбыннын херээн буурадып, чурттар аразына харылзааны улам чидилгендер болгаш улустар аразына өжөргөлдүн үймээнин үндүрерин оралдажып турар барынын күрүнелерин реаксылыг бөлүктөри болгаш Барынын Германиянын улуг-улуг монополистеринден үнгөн оларнын чашпаачы чалчалары болза, Берлинге июн 17-де болган үүлгедикшиккык белеткөөннөр дээрзин барымдаалар херечилеп турар.

Берлиннин демократтыг секторунга болган ол чорук дээрге, герман айтырыгын тайбын арга-биле шиттирлеринден коргар кижилеринин, герман улустун демократтыг күжүн быжыдарындан коргар Герман Демократтыг Республиканын чедикшиктерин көөр хөңү чок кижилеринин колдарынын үүлгеткен херээ болуп турар.

Берлиннин барынын секторларында, эң ылангыч америк секторда туруп турар немец улуска удур күштер Герман Демократтыг Республикага согушкуну таварыштыр дээш дыка-ла үр үениң дургузунда белеткенип келген. Барынын Германияда «Дер шпигель» деп журналдың бижип турарын өзүгар алырга, Аденуэриниң он холу, Берлинге болушкуну боду-биле удуртуп турган бонн министр Кайзер эрткен чылдың март айында-ла «кол план» шуут белең деп чугаалап болур, «иччангыш доктаатынган чың» чигзинерлерин идегеп чигиптеринден-даа дүргөн чедө хонуп кээр» деп мактанмышаан, илээрпег турган.

Англиянын болгаш Франциянын даа өжөлд эрге-чагыргалары Берлинге болган ол кем-буруулуг үүлгедикшиктеринин талазы-биле хемчеглерин база-ла билдир турганнар дээрзинин барымдаа үнденинери буруну-биле бар.

Июн 17-де турттурган, ол корум-чурум чок чорукту киржикчилеринин өчүктөрүндө көөргө, оң белеткөө америк шериг эрге-чагыргаларынын дорт удуртулазы-биле чорутуңан болуп турар. Фашистг авантюристтеринин думчузу Берлиннин америк секторунга турган. Америк офицерлер долларга хөзөлдөткөн саттыныкчыларны чепсеглеп, өөретишпаан, өрттедир болгаш халдаашкын кылдыр черлерин айтып, берип турганнар. Үймээнин организаактары-биле Берлиннин америк секторундан демократтыг секторунче чажыды-биле киртинген хөй санын фашистг дээрбөчкөлөрүн аразына келген, ол хүн турттурган Вернер Кальковский байсаалга мынча деп өзүн: «чазак бажыныча халдаашкыннарны кылдыр, өрттер салды, магазинер үптээр болгаш улус шагдааларын узуткаар, черде боо-чепсектин дузасы-биле эрге-чагырга органнынага удур хөдөлөр деп даалгаларын алган бис».

Берлинге болган уjur-дүрүм чок үүлгедикшик организаакчылары боттарынын кем-буруузуң изин балаар дээш Берлинге июн 17-де болган корум-чурум чок үүлгедикшик «немештерин сагыш-сеткилин илеришкени-дир» деп чаап кааптары оралдажып турар. Билдир-ламыр харын. Ол дээржилерден мынча деп айтырса кандыгыл: Бажынар өрттедиринге хергелгез бензин куткулап каан шилдер долдур чүдүргүзүн америк чык машиналарынын Берлинде совет секторун кызыгарына корум-чурум чок болушкунун эге үезинде чедип кел-

ген турган чорун «немештерин сагыш-сеткилин» кандыг янзыдыг хамааржырып ынчаш? Чугааны ыткыр дамчыдар америк херекселдерин үймээнге ажгалары-биле эккеп алгаш, турбаан бе? Чөөн Берлинге кара-туразында чоруп турган фашистг отрядтын ортузунга америк офицерлер ол-ла сорулга-биле кирбей турган деп бе? Бүдүрүлгө черлеринге ажылды жожадырынчы кыйгырып турар, баш удур белеткөөн хуудустарны демократтыг секторун кырынче америк самолёттар октавайн турган бе? Герман Демократтыг Республиканын Премьер-Министринин оралканыс Отто Нухкеже халдаашкыга америк полиция дорту-биле киришпез бе?

Берлиннин демократтыг секторунга уjur-дүрүм чок үүлгедикшик организаакчылары үүлгеткен херээн сугга чажырып шыдаастар. Делегейин хөй-ниитизинге шагдала билдине берген барымдаалар болгаш июн 17-де болган болушкуннарны өсеп хынаарындан үнүп турар-даа Сарымдаалар болза, ол хүн тайбыннын дайзынны герман улустун үндени эрге-ажыктарына удурлаанган, делегейге тайбыннын херээнге удурланган өчүк-чөңгөзүгү үлү үүлгедикшик герман найсылалдың күдүмчуларына кылганнар дээрзин чөрүчүр аргажогу-биле көргүзүл турарлар.

Даштыкы саттыныкчыларнын Берлинге үүлгеткен ол авантура шагда-ла белеткенин болгаш Совет Эвилелинге база демократтыг лагеринин чурттарына удур урегдечки ажилдары чорударына ажилгаары-биле АКШ-тын Конгресинин 1951 чылда-ла 100 миллион түңүг кылдыр тускайлаан фондусу-биле америк разведка ашкаландырып турган деп чүвө ам долдуу-биле тодаратынын илэрзин. Барынын талакы күрүнелеринин ол акша-биле азыратынган агенттери Берлинге фашистг үймээнин үндүрерин оралдажып турганары ол-дур.

Ол чорук болза, барынын талакы күрүнелеринин улуг күженишкенинин түңкөли болган деп англи буржуа парлалга безин бижип турар. «Экономист» деп англи журналдың бижээни болза: «Бо таварылгада бистер күженишкенин черлиг болган бис, ону чедип алырынга «Би Би Синин», «Американын үнүңүн», «Хостуг Европанын радиозуну» пропагандазы дыка хөй чылдарын дургузунда деткимчени кылып келген. Оон өскө база бир «Нью стейтсмен энд нейш» деп журнал мынча деп билинген: «Үймээнин ала-чаягаар хевирлиг болган деп барынын талакы күрүнелеринин көрүп турарын чогу-на шак бо дег буураашкынны кылдыр дээш агенттерге болгаш радио пропагандазына миллион-миллион долларын чарыгадан дээрзин бүгү кижилерге билдингир болур уjurлуг».

Бо ышак миннишкенин чүгө англи эвес, харын-даа америк парлалгада база бар. Чижээ, Юнайтэд Пресс агенттелинин июн 18-теги медээзин өзүгар алырга, АКШ-тын конгресинин чамдык кижигүннери болза, «Берлинде корум-чурум чок чорукту» АКШ-тын пропагандалык күженишкенинине болгаш чазактын чажыт фронтунун карак-ажыктап ажыглаар чорукка санаар туралы турганнар». Берлиннин демократтыг секторунга болган корум-чурум чок чорук болгаш шаанда Чехословакия даштыкы агенттеринин үүлгедип турган авантюразы-да «таварылга эвес» болуп турар, оларны АКШ-тын күжү-биле чоруткулаан—деп сенатор Поттер чугаалаан.

Бир эвес Берлинде авантюраны даштыкы сорук кирикчилери чок турган болза, бир эвес океан мындын тускай бөлүктөрүндө фашистг авантюристтерге хөй миллион долларын бербез болза, чигзиниң чок болуп болгаш авантюра боду-даа чок болур уjurлуг.

Бац удур бодал чоруткан үүлгедикшикниң буураанынын соонда президент Эйзенхауэрин июн 18-те: АКШ болза, Барынын Берлинге 50 миллион доллар хемчээлдиг немелде дузаламчыны бээр деп чарлаан бо талазынче кичээнгейни салдырып турар. Ол тускай акша тезевилели — «Барынын Берлиннин экономикасын улам быжылаары болур». Билчалза-даа ол доллар дузаны Берлиннин бөлүктөри болза, Берлинде америк агенттери буурап дүшкенинден катап сорук киреринин аргазы кылдыр көрүп турар.

Даштыкы күрүнелеринин агенттарынын Берлиннин демократтыг секторунга үүлгеткен корум-чурум чок чорунга чангыс ол деп санап болбас. Берлинде даштыкы саттыныкчыларнын авантюразы Мурнуу Кореяда Ли Сын Маннын бөлүүнүн провозакциясы-биле дорт харылзаалыг.

Тайбынга ынакшыдыг күштеринин политиказынын түңкөлинде улустар аразынын байдалында дүшкүрлүг

Тожу районунун партия активинин хуралы

Тожу районга чоокта болуп эрткен партия активинин хуралы СЭКП обкомунун V пленумунун ажылынын түңкөлдөрүн дугайында айтырыгын чугаалажып эрткен. Бо айтырыг талазы-биле илестекти партия райкомунун секретары эш Намзын кылган.

Актив районунун партия организацияларында үндүргөн шиттирлеринин күүселдезинин хыналдазын чорудуп турарынын талазы-биле бар чептестерин илереткен. СЭКП райкомунун бюроларына, пленумнарына база районунун ажылчы чоннар депутаттарынын күүсөмунун чевүлел хуралдарына, сессияларына ажил-агыйнын янзы-бүрү адырларына хамаарыштыр хөй доктаалдар, шиттирлер хулап алдына-жок, оларнын херек кырында күүселдези ховар, күүселдезин хыналдазы кончуг кошкак болуп турар.

Районга чер ажылын калбартыр, берген планын күүсөдир дугайында партия райкомун болгаш райкүүсөм хөй доктаалдар хулап алган. Билдир турбуже, район 1953 чылдын чакы чөр андарылгазынын планын күүсөтпез. Азас көдөз Сөвединин даргазы эш Дамдын удуртуп черлерин шиттирлерин күүсөдир хамаан чок, чакы тарылгага тирттар күш эвилелдеринден шуут ойталаан. Ол ышак райо даргазы эш Шырыпчык куруенден берген планын кыздырып, ону күүсөтпез.

Бо чылдын январь айда партия райкомунун пленумунга районда колхозтар тудууну чоруп турарынын болгаш ында чептестерин узуткаар дугайында айтырыгын чугаалашкы, тускай доктаалды хулап алган. Ук доктаалды «Совет Тыва» колхозта партия эге организациязы (секретары эш Серенчик) бүгү кижигүннер хуралына-даа, туугуларнын тускай хуралына-даа чугаалажып көрүм организаастаан. А партия райкомунун бюрору, оон секретары, килдистер эреклекичери база районун көдөз ажыл-агый килдизи пленумун үндүргөн доктаалынын күүселдези кандыг чоруп турарын бичин-даа сонуургап кербез. Чоокта чаа СЭКП райкомунун бюрору ол пленумун доктаалынын күүселдезинин дугайында районда «Совет Тыва», «Май бири» колхозтарын даргаларынын илестектерин алган. Пленумун шиттирлеринин күүселдези багай чоруп ту-

рарын, анаа хыналданын чок болуп турганын партия райкомун чүгө ол бюрордан көргөн. Ол бюрора районун колхозтарында партия эге организацияларынын чангыс-даа секретары келбэни, райкомунун бюрору бодунун шиттирлерин колхоз тудуунга партияга удуртулганын айтырылганын хохорук болдуруп, администрацияга өзүзүнче угландырганы шын эвес.

Партия райкомунун чевүлел хуралдарына, сессияларына районда культура-чырыдышкын, садыг черлеринин ажилдарынын дугайында хөй доктаал шиттирлер хулап алза-даа оларнын күүселдези амга чедир багай. Ол организациялар боттарынын ажил-чорудулгазын эде тургузуп шыдавайн турарлар.

Районун партия, совет органнына шиттирлеринин күүселдези багай болуп турары шүгүмчүлөк болгаш бот-шүгүмчүлөк кошкак калбарып турарындан, партия райкомунун килдистер, райкүүсөм хөй талазы-биле хун-бурунун ажылы суларатканындан кол хамааржып турар деп анык санал берген эштер Сайылга, Кысыгбай, Шырыпчык болгаш өскөлдер-даа демделгез.

Актив районда сизген кезилдезинге белеткел дугайын база чугаалашкан. Бо чылдын сизген кезилдезинге районун колхозтары, албан организация черлери кончуг сула белеткелдиг ужуражып турар. «Май бири» колхозта сизген кезер машиналар мынчага бурун септетимиз, оларнын артык кезектери, кывар, чаар материалдары амга чедир чок. Улуг ажил-агыйлыг болуп турар райо, районун улуттук комбинады болгаш өскө-даа организациялар сизген кезилдезинге белеткелди кончуг багай чорудуп, амга чедир сизген кезилдезин кирерин бодавайн турарлар.

Районун ажылчы чоннарынын, колхозчуларынын ортузунда агитация-массалыг ажилдарын сула чоруп турарын, районга сизген, силос белеткелдин чорудар талазы-биле тускай график ам-даа тургустуу маанын, бо айтырыгын көдөз Советтерге, колхоз баштаар черлеринге, албан организацияларын удуртулга черлеринге чугаалажып көрбэни активке санал бергеннер буруу шаап көргөннер.

Партия активи чугаалашкан айтырылтар талазы-биле доктаалды хулап алган.

Бөлүмүнүн дыннакчылары эки өөренгенер

Чөөн-Хемчик районун Баян-Тала чеди чыл школарынын коллективинге партия төөгүзүн өөренип ийги чылды бөлүмү (пропаганда эш Канчыр-оол) 1952—1953 өөредилге чылында эки ажылдаан.

Өөредилге чылынын эгезинден төнчүзүңгө чедир кичээлдер расписаны өзүгар чоруп келген. Оон ачысында дыннакчылар «ВКП(б) төөгүзүнүн допчу курзунун» VIII—IX бөлүктө-

рин болгаш партиянын XIX съездинин материалдарын өөренип доосканнар. Чоокта чаа өөредилге чылынын түңкөли кичээли болган. Анаа бөлүмүнүн 10 дыннакчылары шупту киришкенер. Өөредилге бедик шынарлыг чоруп келгенин түңкөли кичээл көргүскөн.

К. МАШПАК-ООЛ.

И. В. Сталиннын дыл дугайында өөрединге холбаштырган хурал

И. В. Сталиннын «Марксизм болгаш дыл эртеминин айтырылгы» деп генийлиг чогаалынын үңгө-ле уш чыл болганына холбаштырган хурал бо чылдын июн 22-де дыл, литература болгаш төөгүнүн эртемничиел институтунга болуп эрткен. Ол хуралга эртем-янчилел институтун чаньнда терминология комиссиязынын кижигүннери, солуннар редакцияларынын, облононун, Совет Чогаалчылар Эвилелинин Тыва салбырынын, ном үндүрер черин ажилдакчылары киришкен.

Хуралдын киржикчилери институт эртем ажилдакчысы эш Сат Шулуунун «И. В. Сталиннин «Марксизм болгаш дыл эртеминин айтырылгы» деп генийлиг ажилы болгаш анаа холбаштыр тыва дылды сайырадырнын сорулгалары» деп илеткенин дыйнаал. Эш Шулуу бодунун илеткенинге совет эртиминин, ылангыя дыл эртиминин улам ынайгы шапкын хөжүкүлдезинге башкы Сталиннин ол классиктиг ажилы программалыг документ болуп, дыл эртеминин сайырадынга үр үениң дургузунда шаптык ужураштырып келген академик Маррнын болгаш оң салгакчыларынын эртемизг эвес, антимарксисти үзел-бодалдадырын шиттирлерин-биле сый шаварына, совет дыл эртемин, оон ичинде национал дылдарын байлаштыдып сайырадынга үнелеп хаимас уjur-дузалыг болганын

демдэглээн. Оон ынай эрткен кыска үеде тыва дылдын хөжүкүлдезинге чамдык бурунгаураашкын чедип алдынганын көргүзүп, дыл талазы-биле ам-даа хол дегдинмээн айтырылганын дугайын, область школларында дылдар башкылаашкынын кончуг оожум эде тургустууп турарын, моон сонгааргы сорулгаларын айткан.

Илеткелге хамаарыштыр элээн хөй эштер саналдар берип, тыва дылды сайырадыр, оон грамматиказын, словарь составын, кол словарьлыг фондузун, тус-тус диалектилерин шинчилеп өөренир, ону чурумчудар талазы-биле эртем-шиңчел институту чептес жылдаанын, дыл, литература-биле холбаалыг организаациялар, солуннар редакциялары институтка дузалашпайн турарын шынгыш шүгүмчүлөш, тыва дылдын эртем грамматиказын чогадырынче дүргөн шилчип кирерин, орус-тыва болгаш тыва-орус словарьларын чогаалдыга, үндүрүлгезин дүргөдөдирин, тыва чугаанын диалектилерин шинчилеп өөренир, шын бижилгени, терминологияны чурумчударын, ном чогаал отулгазынче кичээнгейни улгарттырын, үстүнде бүгү ажилдарын шиттирлеринче бүгү-ле эртем, литература ажилдакчыларын, башкыларын хандыларын сүмелээ.

(«Правданын» июн 23-те мурнуку чүүлү).

